

Politika nesvrstavanja i socijalizam

Branko Caratan

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Sažetak

Odnos spram politike i pokreta nesvrstavanja bitno je određen razumijevanjem socijalizma samoga. Nerazumijevanje i odbacivanje politike nesvrstavanja nije, kako se površno može činiti, uzrokovano tek taktičkim vanjskopolitičkim razlozima, nego je, u prvom redu, izraz krize evropocentričnih dogmatskih modela socijalizma tradicionalnih lijevih pokreta. Ona je, pak, desetljećima generirana određenim shvaćanjima socijalizma u komunističkom i socijaldemokratskom dijelu radničkog pokreta. U komunističkom je pokretu inzistiranje na jedinstvenu i općeobvezatnu modelu socijalizma — koje uvijek asocira na ideju »izvoza revolucije« — na vanjskopolitičkom planu uključivalo ustrajavanje na tezi o blokovskoj podjeli svijeta, koja vezuje mogućnosti širenja socijalizma samo uz širenje bloka zemalja »socijalističke zajednice«. Iz toga je potom izvođen i zaključak o, u biti, nesocijalističkom karakteru i tendencijama u pokretu nesvrstanih. Autor analizira mogućnosti razvoja socijalizma kao svjetskog procesa u pokretu nesvrstanih, imajući na umu da je ukidanje ovisnosti nesvrstanih zemalja temeljna pretpostavka izgradnje samostalne opcije vlastitog puta razvoja, na kojoj se mogu očitovati i prednosti socijalističkog izbora.

1. Svijet je danas suočen s opasnostima pred kojima nije do sada nikada stajao. Prijetnja atomskim ratom nije uopće usporediva s ratovima koje je čovječanstvo vodilo u prošlosti. Takav rat prestaje biti samo »nastavak političkih odnosa upotrebom drugih sredstava« (Clausewitz). Atomski rat mijenja bitno kvalitetu ne samo ratovanja, već i političkih odnosa iz kojih proizlazi. Totalno uništavanje dovodi sudbinu čovječanstva u pitanje u cjelini. Upravo zato pitanje izbjegavanja atomskog rata prestaje biti samo tema specijaliziranih vojnih ili političkih znanosti i izaziva potrebu kompleksnog istraživanja putova međunarodne politike kojima se može izbjeći perspektiva katastrofalnog sukoba. Sve teme političkog života potrebno je suočiti s tim pitanjem. Istraživanja koja mogu upozoriti na opasnosti i prijetnje, na izvore i žarišta ratnih sukoba u atomsko doba zadobivaju doista vitalnu važnost. U tom kontekstu i preispitivanje odnosa socijalizma i politike nesvrstavanja

može pokazati moguću alternativu internacionalnoj politici koja se vodi permanentno na ivici svjetskog sukoba.

2. Rasprava o odnosu socijalizma i politike nesvrstavanja pretpostavlja i potrebu definiranja osnovnih pojmova te relacije. U ovom slučaju to nije zahtjev akademske naravi već se radi o bitnim pretpostavkama odgovora na zadanu temu. Preciznije govoreći: različita shvaćanja socijalizma pokazuju istovremeno i različite poglede na politiku nesvrstavanja.

Uvodno bi se moglo reći da pojam socijalizma pokriva različite programe i pokrete koji smjeraju prevladavanju kapitalizma, a odnosi se i na društvo u kojem se takvi procesi zbivaju. Naravno, raspon shvaćanja o socijalizmu vrlo je širok. Uključuje veoma radikalne pokrete, na jednoj strani, pa preko niza modaliteta doseže i do vrlo blagih reformističkih pokreta, na drugoj strani, pokreta čiji se socijalistički akcenti jedva naslućuju.

Politika nesvrstavanja, najkraće rečeno, znači takvu orijentaciju u međunarodnoj politici koja, neprihvatajući blokovsko svrstavanje, afirmira nezavisnost i suverenitet zemalja zagovornica nesvrstavanja.

Međutim, očito je da različito određivanje socijalizma ima za posljedicu i različit odnos prema politici i pokretu nesvrstavanja. Tu tezu potkrepljuju osnovne političke linije svih glavnih struja tradicionalne ljevice. Politika socijalističkih zemalja, posebno Sovjetskog Saveza i NR Kine, još je očitiji primjer kojim se može pokazati da je shvaćanje socijalizma u cjelini presudno za usmjeravanje vanjske politike i, u tom kontekstu, i odnosa prema politici nesvrstavanja.

U Staljinovo vrijeme, staljinizam u unutrašnjoj politici pratio je i korespondirajući koncept vanjske politike. Posebno je to bilo jasno izraženo u periodu hladnog rata. Ždanov je ideološki razradio Staljinovu koncepciju o dva antagonistička lagera. Time je bila učvršćena blokovska podjela svijeta, a prostor za pojavu izvanblokovskih snaga u tim okvirima i nije postojao. Sektaška isključivost i ovdje je bila izričita: tko nije s nama, taj je protiv nas. U periodu destalinizacije prvo je najavljena politika mirne koegzistencije, da bi XX kongres KPSS 1956. naglasio i pozitivnu ulogu izvanblokovskih zemalja te novooslobođenih zemalja i oslobodilačkih pokreta trećeg svijeta. Nakon razdoblja u kojem se pažnja posvećuje detantu u odnosima blokova, a pokret nesvrstavanja skoro ignorira, sredinom sedamdesetih godina počinje se sve više respektirati uloga zemalja u razvoju i nesvrstanih zemalja. Dakle, iako proces oslobađanja od staljinističkog nasljeđa nije tekao pravolinijski, ipak se vrlo lako može registrirati da taj proces istovremeno prate i promjene stava prema pokretu nesvrstavanja, kojima se nesvrstanost počinje prihvaćati kao realnost internacionalne politike. Respektiranje nesvrstavanja bilo je, posebno u početku, ograničeno na doprinos pokreta nesvrstavanja borbi za mir, antikolonijalnoj i antiimperijalističkoj politici. Socijalistički aspekti pokreta uočeni su tek kasnije i ne bez dogmatskih rezervi.

I u vanjskoj politici NR Kine moguće je pratiti sličan proces. U početku se politika socijalističke Kine identificira sa Staljinovom blokovskom koncepcijom o dva antagonistička lagera. Nakon Staljinove smrti, Kina s Indijom (susret Ču En Laj-Nehru) formulira pet načela mirne koegzistencije (Pancha shila) i sudjeluje na bandungškoj konferenciji 1955, koja daje doprinos anti-

cipaciji budućeg pokreta nesvrstavanja. Međutim, kasnije, u vrijeme dogmatske i sektaške involucije kineskog socijalizma, koji na unutrašnjem planu doživljava kulminaciju u kulturnoj revoluciji, u međunarodnoj politici NR Kine dolazi do jačanja militantnoga lijevoradikalnog stava koji se suprotstavlja politici mirne koegzistencije i pokretu nesvrstavanja. Koegzistencija i nesvrstavanje proglašuju se kapitulantskom politikom, atomska bomba naziva se »tigrom od papira«, a Mao optimistički govori o perspektivama socijalizma nakon pobjedonosnoga atomskog rata. Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina proces demaoizacije i demokratizacije kineskog socijalizma dovodi do promjene i vanjske politike NR Kine. Prvo je odbačena teza o neizbježnosti blokovskoga ratnog sukoba, da bi ubrzo došlo do izjava podrške pokretu nesvrstavanja.

Moglo bi se reći da je od pojave evrokomunističke struje isto tako moguće konstatirati stanovite promjene u gledanjima na ulogu politike i pokreta nesvrstavanja. Dok su nekada evropske, kao uostalom i sve druge, komunističke partije ignorirale politiku nesvrstavanja, stranke evrokomunističke orijentacije sve se više udaljuju od nekadašnjega obveznog blokovskog svrstavanja. Iako ne prihvaćaju nesvrstanu politiku kao svoju orijentaciju, one u njoj vide ozbiljnu snagu međunarodne politike, mira i progressa.

Dakle, uvijek se radilo o promjeni shvaćanja socijalizma koja je uključivala promjenu stava o politici nesvrstavanja kao svoj integralni dio.

3. Odbacivanje i nerazumijevanje politike nesvrstavanja nije uzrokovano taktičkim razlozima unutar vanjske politike. Ono je, prije svega, izraz krize evropocentričnih dogmatskih modela socijalizma tradicionalnih pokreta lijevice. Ta kriza desetljećima je generirana shvaćanjem socijalizma kako u komunističkom, tako (ništa manje) i u socijaldemokratskom dijelu radničkog pokreta. U socijaldemokraciji inzistiralo se na tezi da je socijalizam moguć samo na osnovi visokorazvijenih proizvodnih snaga. Odatle je i izvedena reformska orijentacija socijaldemokracije još iz vremena II internacionale, utemeljena u tekstovima Eduarda Bernsteina. Takva interpretacija Marxova historijskog materijalizma u biti upućuje na tezu da je pretpostavka socijalizma samo razvijeni kapitalizam, dakle Zapad, praktično zapadna Evropa. U takvom razmišljanju SAD se zbog nerazvijenosti radničkog pokreta i svoga sjevernoameričkog kapitalizma praktično zanemaruju. Inzistiranje na razvijenim proizvodnim snagama značilo je, nadalje, da nema izgleda za socijalizam u nerazvijenim dijelovima svijeta. Pokreti tih zemalja mogli su zato samo slijediti trag djelovanja političkih partija zapadnoevropske socijaldemokracije. Socijalizam tako dobiva u programima i politici socijaldemokracije svoj evropocentrični model iz čijeg horizonta ispada treći svijet i sve ono što se u njemu zbiva. Zato se i pokret nesvrstavanja vidi, prije svega, samo kao varijanta vanjske politike, a da se ne uvida njegov socijalni kontekst i potencijal.

Naravno, postoje i iznimke od tog modela. Austromarksizam je već početkom ovog stoljeća razmatrao mogućnost demokratskog reformiranja kojim se već unutar kapitalizma postupno mijenjaju društveni odnosi. Na toj liniji djelovat će socijalistički centar, a taj trag slijedit će u stanovitoj mjeri kasnije i austrijski socijalisti. Iznimka je i orijentacija tzv. autonomnih socijalisti-

čkih partija nakon II svjetskog rata, a i recentna politika Socijalističke internacionale prema Nikaragui.

U komunističkom pokretu Lenjin je u svoje vrijeme praktično i teorijski obranio tezu o mogućnosti pobjede socijalističke revolucije na periferiji svjetskoga kapitalističkog sistema. Međutim, i Lenjin vidi mogućnost uspostavljanja novih socijalističkih odnosa u zemljama periferije samo u ovisnosti o pobjedi revolucije na Zapadu. Osim toga, Lenjin je upozorio i na različite modalitete socijalističke revolucije. Tek kasnije Staljin će konstruirati tezu o mogućnosti izgradnje socijalizma u jednoj zemlji, neovisno o stupnju razvijenosti proizvodnih snaga i neovisno o sudbini revolucije na Zapadu. Odatle će izvesti tezu o ruskoj revoluciji kao obrascu za sve zemlje, čime će III internacionala dobiti svoj model revolucije. I taj model, iako s ruskom revolucijom kao prototipom, u biti je isto tako evropocentričan i, kao takav, teško primjenjiv na okolnosti na drugim kontinentima. I taj model bio je zato desetljećima zapreka uočavanju elemenata stvarnih socijalnih promjena u zemljama trećeg svijeta. U tom kontekstu se i ne vide dublji sadržaji nesvrstavanja, koje se zato svodi na element taktičkih kalkulacija.

Otpor jugoslavenskih komunista Staljinu u biti je bio otpor staljinističkom shvaćanju socijalizma i nametanju obveznog modela revolucije i socijalizma. Afirmacija teze o pluralizmu putova i oblika socijalizma stvorila je pretpostavke da se socijalizam vidi kao široki svjetski proces s bezbrojnim različitostima u nacionalnim izvedbama. Takvo shvaćanje socijalizma omogućuje uočavanje svih elemenata društvenog progressa i socijalizma u svim njegovim specifičnostima. Pored toga, neovisna pozicija u izboru putova socijalizma identična je i s neovisnom pozicijom zemlje uopće. Ta neovisnost time omogućuje i izbor vanjskopolitičke orijentacije, koja nije opterećena dogmatskim redukcijama ni blokovskom disciplinom. Zato nije nimalo slučajno što se socijalistička Jugoslavija našla u redovima osnivača pokreta nesvrstavanja.

Dakle, autonomna pozicija u izboru vlastitog puta u socijalizam pretpostavka je suverene i nezavisne vanjske politike. Politika nesvrstavanja upravo je izraz afirmacije neovisnosti donedavno ovisnih i potencijalno ugroženih zemalja, te u tom sektoru političkog života korespondira autonomnoj poziciji u pitanju izbora unutrašnjeg razvoja. Polazeći od takvih premisa, pitanje o pluralizmu socijalizma i socijalističkih orijentacija još više dobiva na važnosti. Širenje ideje o novim, samostalnim strategijama socijalizma, koje odgovaraju interesima i uvjetima konkretnih naroda, zato nužno vodi i do drugačijeg pogleda na politiku i pokret nesvrstavanja. U tom smislu indikativan je i primjer pojava partija evrokomunističke orijentacije. Početno distanciranje od blokovski uniformirane vanjske politike vodi te partije do razumijevanja i uvažavanja pokreta nesvrstavanja. Doduše, još uvijek pretežno kao faktora vanjske politike, a znatno manje kao doprinosa u svjetskom procesu socijalizma.

4. Nije teško pokazati da su isključivost i dogmatsko inzistiranje na određenom modelu puta u socijalizam i samog socijalizma vodile snage socijalizma u permanentne krize, usprkos uspjesima i jačanju pokreta i partija ljevice, kao i zemalja različitih socijalističkih orijentacija. Međutim, te krize

nisu se odnosile samo na unutrašnju politiku — one su imale jasan izraz i u vanjskopolićkim odnosima. U socijaldemokratskom pokretu tipičan su reprezentant francuski socijalisti (SFIO). Istovremeno su zakazali i u unutrašnjoj politici (pripremili su dolazak na vlast desnice) i na međunarodnom planu (alžirska kolonijalna kriza, sveska avantura Guy Molleta 1956. godine). Druge socijaldemokratske partije nisu imale takve katastrofalne promašaje, ali ih je dogmatska isključivost dugi niz godina vezala uz blokovsku politiku i izvan njezinih okvira praktično nisu vidjele bilo kakvu alternativu.

U komunističkom je pokretu inzistiranje na jednom jedinome mogućem i obveznom modelu socijalizma, pored teških deformacija i slabosti, posebno u periodu staljinizma, na unutrašnjem planu, vodilo tezi da je svijet podijeljen na dva bloka, a mogućnost širenja socijalizma vidjela se samo kao širenje bloka zemalja tzv. socijalističke zajednice, tj. kao blokovska ekspanzija. Naravno, takav stav stalno je regenerirao blokovsku politiku na međunarodnom planu, što je objektivno jaćalo hladnoratovsku atmosferu. Kada se kasnije, u vrijeme destaljinizacije, počela zastupati politika miroljubive koegzistencije i detanta, onda su se i koegzistencija i detant vidjeli samo u obliku blokovske nagodbe. Treći subjekti bili su isključeni. Na drugoj strani, viđenje socijalizma samo u obliku modela prezentnog u bloku socijalistićkih zemalja, nije znaćilo samo reduciranje pojma socijalizma, već je stalno potencijalno navodilo na ideju eksporta revolucije. Ta je ideja utoliko više dolazila u prvi plan ukoliko se nije vidjelo da postoji mogućnost širenja socijalizma nekim drugim putovima i oblicima. Neprihvatanje socijalizma kao kompleksnoga svjetskog procesa vodilo je dogmatskom defetizmu, a ovaj je mogućnost kompenziranja svojih slabosti vidio u snazi svog bloka, ćiji vojni potencijali onda zadobivaju status presudnog faktora za daljnje širenje socijalizma u svijetu. Bonapartistićka opasnost, koju je nekada inspirirala teorija permanentne revolucije Trockog, u sektaškom reduciranju socijalizma na blokovski model postaje sasvim realna. Proces destaljinizacije kasnije je, prelazeći okvire unutrašnjih promjena u socijalistićkim zemljama i komunistićkim partijama, doveo i do zaokreta u vanjskoj politici (zalaganje za miroljubivu koegzistenciju, detant, razoružanje i mir), ali su ostali tragovi prethodne etape, posebno kada je rijeć o odnosu prema nesvrstavanju i ulozi novooslobođenih zemalja.

Povremene sektaške i dogmatske involucije na paradoksalan se način pokazuju posebno na vanjskopolićkom planu. Najbolji je primjer rasprava o mogućnosti izgradnje socijalizma nakon svjetskoga atomskog rata (Mao), koja potpuno zaboravlja ne samo na ekonomske pretpostavke socijalizma (razvitak proizvodnih snaga), već i na biološke (mogućnost ljudske egzistencije) i etićke (da li eventualna socijalistića budućnost malobrojnih preživjelih može kompenzirati uništenje ćovječanstva). Bez obzira što se tu radilo i o elementima Maova taktićkog nadmetanja s Hruščovom i njegovom orijentacijom na politiku koegzistencije, opasnost takva shvaćanja odnosa socijalizma i rata nije ništa manja. Gotovo bi se moglo reći da je stupanj dogmatizma izravno srazmjeran militantnoj vanjskoj politici.

5. U odnosu politike nesvrstavanja i socijalizma svakako su nezaobilazna pitanja o mogućnosti i stvarnim dometima socijalistića transformacije u zemljama koje pripadaju pokretu nesvrstavanja. U tom kontekstu postavlja

se i problem ukupnog doprinosa pokreta nesvrstavanja socijalizmu kao svjet-skom procesu.

Prije svega, treba reći da pokret nesvrstavanja omogućuje ukidanje zavis-nog statusa zemalja koje mu pripadaju. Taj proces posebno dolazi do izražaja u donedavnim kolonijalnim zemljama, ali djeluje i puno šire. Politika nesvrstavanja djeluje kao protuteža neokolonijalnim pretenzijama nekadašnjih metropola, koje nastoje zadržati makar djelomičan utjecaj u svojim bivšim kolonijama. I drugo, nesvrstavanje sprečava potpadanje pod blokovsku domi-naciju, koja svojim eksplicitnim ili implicitnim, ali uvijek konstantnim na-porima za uniformiranošću unutarblokovske politike ograničuje političku, ekonomsku i svaku drugu samostalnost zemalja unutar bloka.

Jačanje stvarne nezavisnosti i suvereniteta zemalja koje pripadaju pokre-tu nesvrstavanja postaje tako pretpostavkom samostalne opcije vlastitog pu-ta razvitka, opcije koja je u slučaju blokovske vezanosti unaprijed zadana. Unutar te mogućnosti izbora, kao jedna od alternativa nameće se i put so-cijalističkog razvoja. Atraktivnost tog puta i nesputani interes konkretne zemlje tako postaju jednim elementima odlučivanja o socijalističkom izboru. Nesvrstanost postaje okvirom unutar kojeg socijalistička alternativa nije nuž-na posljedica, ali je zato vrlo često rezultat slobodnog izbora. Da se to ne događa slučajno pokazuje činjenica da se gotovo dvije trećine nesvrstanih zemalja na ovaj ili onaj način odlučuje za socijalistički put razvitka. Naravno, o socijalističkom karakteru tih zemalja može se diskutirati. Neke od njih imaju jače, a druge manje izraženu socijalističku orijentaciju svoje politike. Važno je upozoriti da se socijalistički karakter tih zemalja ne može ocjenjiva-ti na osnovi modela, bez obzira na provenijenciju tih modela. Isto je tako ne-moguće socijalizam u tim zemljama verificirati mjerom identičnosti njihovih sistema s doktrinarnim zahtjevima (bilo koje vrste), koji proizlaze iz socijalis-tičke literature. Te identičnosti nema ni u zemljama koje, same za sebe, sma-traju da strogo slijede doktrinarne zahtjeve klasičnog marksizma. Prema to-me, očito proizlazi da je osnovna pretpostavka rasprave o socijalističkoj or-ijentaciji zemalja tzv. trećeg svijeta prihvatanje pluralizma socijalizama unu-tar jedinstvenoga svjetskog procesa socijalizma. Teza da se može smatrati kako se tu radi o zemljama nekapitalističkog puta ima izrazito dogmatsko is-hodište. Dogmatizam, bez obzira na porijeklo, jednostavno ne prepoznaje po-vijesne varijetete, pa makar se u ovom slučaju radilo o socijalizmu. Budući da je evidentno da veći dio članica pokreta nesvrstavanja ne prihvaća kapi-talizam kao svoj izbor, izlaz je pronađen u tezi o nekapitalističkom putu razvoja tih zemalja.

Sličan karakter ima i ocjena da je sav pokret nesvrstavanja rezerva so-cijalizma i da se tu onda radi o prirodnom savezništvu nesvrstanih zemalja i tzv. socijalističke zajednice. I inzistiranje na procesu diferencijacije unutar pokreta nesvrstavanja na tzv. progresivno jezgro (koje se oslanja na Sovjet-ski Savez i zemlje socijalističke zajednice) i konzervativni dio pokreta, ne samo da pretpostavlja nerazumijevanje ideje nesvrstavanja u cjelini, već go-voori i o potcjenjivanju stvarnih i širokih socijalističkih potencijala politike i pokreta nesvrstavanja.

Zemlje trećeg svijeta koje pripadaju pokretu nesvrstavanja, čak i ako u raspravi apstrahiramo pojedinačna izjašnjavanja konkretnih zemalja za

socijalističku alternativu, nose u pokretu kao cjelini neke izrazite socijalističke naboje. Prije svega, riječ o dubokoj povezanosti nesvrstavanja s nacionalnom emancipacijom i kolonijalnih i zavisnih zemalja. Još je Lenjin upozoravao na povezanost socijalističkih revolucija i nacionalnooslobodilačkih pokreta. Nedovršene građanske revolucije naroda Azije, Afrike i Latinske Amerike, pokazuju, uostalom kao i u ruskoj revoluciji, sklonost da se produljuju u socijalističke revolucije. U Rusiji se radilo o gotovo istovremenu sazrijevanju građanske i socijalističke revolucije, a u zemljama trećeg svijeta građanska revolucija pokazuje se, prije svega, u obliku nacionalnooslobodilačkih pokreta. I u jednom i u drugom slučaju internacionalna veza sa socijalističkim revolucijama ima u osnovi iste uzroke i posljedice. U oba slučaja radi se o »preskakanju« i kraćenju kapitalističke faze razvitka. Potrebno je dodati da se i u ruskoj revoluciji ne smije potcijeniti emancipatorski potencijal borbe potlačenih naroda nekadašnje imperije. Moment nacionalne emancipacije pokazuje se tako strategijskim elementom socijalističkih revolucija dvadesetog stoljeća. Njegovo ispuštanje, nakon cjelokupnoga povijesnog iskustva, znači ozbiljnu sektašku redukciju socijalističke strategije. A ako se tu radi o upravo utvrđenoj povezanosti politike nesvrstavanja i nacionalnooslobodilačkih borbi zemalja trećeg svijeta, znači da ignoriranje nesvrstavanja i isključivanje te politike iz socijalističke strategije i nije ništa drugo nego emanacija toga istog reduccionizma.

Među faktore motivacije nesvrstanih zemalja trećeg svijeta za socijalizam svakako pripada i ekonomski činilac. Budući da je u pravilu riječ o zemljama u razvoju, socijalizam se pokazuje kao mogućnost osiguranja od ponovnog padanja u ekonomsku ovisnost o bivšim metropolama. Pokret nesvrstavanja s politikom novoga ekonomskog poretka, zajedno sa socijalističkim rješenjima u nacionalnim ekonomijama, pokazuje se i kao mogućnost osiguranja ravnopravnih ekonomskih odnosa. U mnogim zemljama u razvoju, pored toga, prevladava uvjerenje da se ubrzani razvoj, koji je egzistencijalni imperativ tih zemalja, ne može osigurati ponavljanjem puta razvitka evropskih kapitalističkih zemalja. Taj put ne samo što bi bio suviše dugotrajan i strukturalno gledano teško ponovljiv u izmijenjenim ekonomskim uvjetima, već bi u sebi nosio i opasnost vezanja uz ekonomije velikih kapitalističkih metopola, a ta opasnost, sa svojim gotovo neizbježnim neokolonijalnim implikacijama, ugrožava tek stečenu neovisnost. Dakle, socijalistički izbor nameće se u interesu bržeg razvoja i osiguranja suvereniteta.

Globalno gledano, politika nesvrstavanja mijenja odnose i na svjetskom planu. Izvanblokofska neovisnost, praćena socijalističkom orijentacijom većine zemalja koje pripadaju pokretu nesvrstavanja, bitno suzuje prostor slobodne ekonomske ekspanzije krupnoga svjetskog kapitala. To ne znači, kao što je nekada očekivala Rosa Luxemburg, najavu ekonomskog sloma kapitalizma, ali ipak mijenja odnose kapitalizma i socijalizma na globalnom planu u korist socijalizma kao svjetskog procesa.

6. Moglo bi se zaključiti da pokret nesvrstavanja implicitno nosi u sebi mnoštvo socijalističkih sadržaja, koji se zbog samog karaktera nesvrstavanja kao izvanblokofske i o blokovima neovisne politike, ne pojavljuju u obliku političkog imperativa. Čak bi trebalo dodati da se elementi socijalizma utoliko više pojavljuju ukoliko se dosljednije brane izvorna načela nesvrstava-

nja i ukoliko se time osigurava slobodan izbor društvenog razvitka pojedinih zemalja. Iz tih razloga politika koja tretira nesvrstanost kao rezervu socijalizma ili pak govori o prirodnom savezništvu zemalja tzv. socijalističke zajednice i pokreta nesvrstavanja čini dvije bitne pogreške. Prvo, koči umjesto da olakšava ili ubrzava socijalističke procese u okviru pokreta nesvrstavanja. I drugo, pokazuje da ne uočava neke bitne pojavne oblike socijalizma u svijetu nesvrstanih. Pokret nesvrstanih, naime, ne može biti rezerva ili saveznik socijalizma jer on, istina na svojevrsan i vrlo specifičan način, u biti sam predstavlja emanaciju socijalizma.

Prema tome, nesvrstavanje se pokazuje ne samo kao koncept međunarodnih odnosa, već i kao očitovanje vrlo određena izbora na unutrašnjopolitičkom planu. I tu se ponovno pokazuje duboka povezanost unutrašnje i vanjske politike. Odnosi socijalističkih elemenata i nesvrstavanja ne vide se u pravilu u jzravnim i transparentnim vezama, ali činjenica da se uspostavljaju s nizom faktora posredovanja ne govori o slabosti veza u toj relaciji, već samo znači spoznajnu poteškoću koju dogmatiski pristup nije u stanju prevladati. Izvan tog pristupa, nesvrstavanje s nezavisnom pozicijom njegovih protagonista, sve više pokazuje konvergenciju sa samostalnim subjektima socijalističke transformacije svijeta.

Branko Caratan

THE POLICY OF NON-ALIGNMENT AND SOCIALISM

Summary

The attitude towards the non-alignment policy and movement is determined to a substantial degree by the concept of socialism itself. The lack of understanding and sympathy for non-alignment are not caused merely by foreign policy considerations, as might appear at first glance, but are primarily an expression of the crisis of Europocentric dogmatic models of socialism as espoused by the traditional leftist movements. This crisis has been generated for decades by certain ideas of socialism in the communist and social democratic sections of the labour movement. In the communist movement it was the insistence on a uniform, generally binding model of socialism, which is inevitably associated with the idea of «export of revolution». In the sphere of foreign policy, this implied a stress on the division of the world into blocs, with chances for the expansion of socialism depending exclusively on the expansion of the bloc of countries belonging the «socialist community». The inference made from this was that the character and tendencies of non-alignment are in essence non-socialist. The author examines the possibilities of socialist development as a world-wide process within the non-aligned movement, suggesting that the abolition of the dependent status of non-aligned countries constitutes the main condition for their independent option of future development, and that the advantages of a socialist option might thus be asserted.